

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9/s (3) 2023

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Шарипов Шоҳруз Фахриддин ўғли</i> ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХИ	9-14
<i>Хо'jamuratov Umarjon Rustamovich</i> O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	15-22
<i>Raxmanov Zafar Odilovich, Aloxunov Alisher Axmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI YODGORLIKLARIDA ANIQLANGAN TAMG'ALI SOPOL IDISHLAR.....	23-26
<i>Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi</i> МАНМУДХО'JA ВЕНБУДИЙ УY МУЗЕYI ТАРИХИ	27-31
<i>Жабборова Ойдина Ихтиёржон қизи</i> XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИДА МАҲАЛЛИЙ ТАРАҚҚИЙПАРВАРЛАР ТОМОНИДАН ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРНИ ГЕРМАНИЯГА ЎҚИШГА ЮБОРИЛИШНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ.....	32-35

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Эшов Мансур Пулатович, Насырходжаева Дилафруз Сабитхановна</i> ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	36-43
<i>Шадманов Эркин Шеркулович</i> МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ДЕТЕРМИНАНТ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	44-52
<i>Асатуллаев Хуршид Сунатуллаевич</i> ДАВЛАТ ФИСКАЛ (БЮДЖЕТ-СОЛИҚ) СИЁСАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА БАНДЛИККА ТАЪСИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	53-60
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БЮДЖЕТДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61-68
<i>Razzaqova Durdon Adashboy qizi</i> IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA DASTURINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI.....	69-76
<i>Muminova Elnorahon Abdulkarimovna, Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI	77-86
<i>Эргашев Отамурод Тоштемурович</i> КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯ-КРЕДИТ МЕХАНИЗМЛАРИ ОРҚАЛИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ Йўналишлари.....	87-93
<i>Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna, Qobulov Ozodbek O'ktamboy og'li</i> MINTAQALARDA GLOBAL OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI	94-97
<i>Isaqova Zebo Murodovna</i> DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STANDARTLARI INTEGRATSIYASI.....	98-104
<i>Улашов Алибой Рашид ўғли</i> ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МИНТАҚАВИЙ ТАФОВУТЛАРНИНГ ЎРНИ	105-113

<i>Матюсупов Бунёд</i> АҚЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ТУРИЗМ ДЕСТИНАЦИЯЛАРИ ВА ШАҲАРЛАРДА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ	1114-123
<i>Мухитдинова Камола Алишеровна</i> ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР	124-131
<i>Ҳакимов Ҳакимжон</i> ДАВЛАТ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРИ БЎЙИЧА ДАРОМАДЛИЛИК ЭГРИ ЧИЗИҒИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	132-141
<i>Achilova Ramziya A'zamovna</i> ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI	142-149
<i>Nasriddinova Dildora Shukrullayevna</i> OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MODELLARINI YARATISH	150-157
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Хайридинов Аббосхон Анварович</i> YOSHLAR ORASIDA MAFKURAVIY TAHDIDLARNI OLDINI OLIHDA HUQUQ TARTIBOT ORGANLARINING VAZIFALARI	158-162
<i>Jurayev Alisher Tulqinboyevich</i> TA'LIMGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING IJTIMOY AHAMIYATI	163-170
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i> ТРАДИЦИОНАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ КОНФУЦИАНСТВА.....	171-176
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING SOSIOLOGIK QARASHLARINI O'RGANISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	177-183
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHDA TARIXIY TAFAKKUR MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	184-188
<i>Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна</i> МАҚОМ САНЪАТИ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	189-193
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> “ҲУШ ДАР ДАМ” МОҲИЯТИ: МЕТАФИЗИК ТАҲЛИЛ	194-199
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	200-204
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> AD'JEKTIVLI IDIOMALAR: QO'LLANILISHI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY AHAMIYATI TAHLILI.....	205-209

<i>Olga Filippova</i> CLUSTER IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF REDUNDANCY MEANS.....	210-222
<i>Эргашева Асаль Эркиновна</i> СПЕЦИФИКА РИТМИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЗЫ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ	223-226
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> TILSHUNOSLIKDA “YAQIN – UZOQ” OPPOZITSIYASINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI MASALASI (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	227-231
<i>Rustamova Dilrabo</i> ATAMALAR LUG‘ATIDA LUG‘AT MAQOLASINING TUZILISHI.....	232-241
<i>Кдырбаева Бахытгуль Кеунимжаевна</i> ПАРНЫЕ СЛОВА В КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЗОР ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	242-248
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Sadirova Sitara Sobirovna</i> TARJIMA MUAMMOLARINI YECHISH STRATEGIYALARI	249-253
<i>Alaudinova Dilnoza Rustam qizi</i> FRAZEOLOGIK (TURG‘UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI	254-260
<i>Erdonova Muxlisa Hoshim qizi</i> ORNITONIM KOMPONENTLI MAQOLLARNING LINGVISTIK TADQIQI.....	261-265
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zaripov Mirzali Miraliyevich</i> KORRUPTSIYA MUAMMOLARINING SABABLARI VA YECHIMLARI	266-270
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	271-276
<i>Yarkinay Nurumbekova Anarmatovna</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MURABBIYLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK ZARURAT.....	277-284
<i>Sadullayev Dilmurod Baxtiyor o‘g‘li</i> INNOVATSIYA BOSHQARUV ASOSIDA BOSHQARUV XODRLARINI TAYYORLASH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI	285-290
<i>Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna</i> BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA‘NAVIY-MA‘RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	291-301
<i>Бекчанова Солиха Давлатназаровна</i> ТИББИЁТ ОЛИЙ ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ДИВЕРГЕНТ ТАФАККУРНИ РИВИЖОЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНИАТЛАРИ	302-307
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL I	308-314
<i>Allanazarov Qo‘ldosh Olimovich</i> TALABALARING TANLAGAN KASBIY FAOLIYATI VA IJODIY QOBILIYATLARINI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	315-319

<i>Umarov Nurbek Irkinovich</i> KVEST TEXNOLOGIYASINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASH ASOSLARI	320-324
<i>Буранова Мадина Уктамовна</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО И НЕТРАДИЦИОННОГО ВИДОВ ЧТЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	325-330
<i>Зияева Хушнудабону Илхомжон кизи</i> ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА	331-339
<i>Toshpulatova Dilraboixon Sobirjonovna</i> BIOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH	340-346
<i>Madaminova Nargiza Zuxridinovna</i> YOSHLAR MA'NAVİY MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIY FANLARNING AHAMIYATI	347-351
<i>Shomurzayeva Nasiba Xoshimovna</i> PIYODA YURISH SAYOHATLARNI TALABALAR O'RTASIDA OMMALASHTIRISH	352-356
<i>Xoliyorov Murod Shavkatovich</i> O'QUVCHI YOSHLARDA IJTIMOIY MOTIVLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI.....	357-362
<i>Хамроқулова Дилнавоз</i> БОЛАЛАРДА ТАБИАТГА ДОИР ТАСАВВУР ВА ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИ....	363-366
<i>Tursunova Shaxzoda Baxromovna</i> TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK QOBILİYATI VA BOSHQARUV MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR.....	367-373
<i>Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARDA DEVIANT XULQ SHAKLLARINING NAMOYON BO'LISHI VA TAHLILI	374-380
<i>Ўтанов Ўткир</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЎҚИТУВЧИ МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ	381-387
<i>Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich</i> BO'LAJAK HARBIY OFITSERLARDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI	388-392

Мухитдинова Камола Алишеровна
Ислом Каримов номидаги Тошкент
Давлат Техника Университети доценти

ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР

Аннотация. Мақолада инвестицион фаоллик инвестицион фаолиятга объектив ва субъектив маълумотлар орқали таъсир кўрсатиши билан намоён этилиши, инвестицион фаолият даражалари ва уни белгиловчи омиллар кенг таҳлил қилинган. Шунингдек, инвестицион фаолиятни молиялаштириш манбалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: инвестицион фаоллик, инвестицион жозибadorлик, инвестицион салоҳият, инвестицион ресурслар, инвестицион муҳит, инвестицион жараёнлар, инвестиция лойиҳалари.

Mukhitdinova Kamola Alisherovna,
PhD Student of Tashkent State Technical
University named after Isлом Karimov

INVESTMENT ACTIVITY IN THE ECONOMY AND ITS DETERMINING FACTORS

Abstract. The article shows the impact of investment activity on investment activity through objective and subjective data and analyzes in detail the levels of investment activity and the factors that determine it. An analysis of the sources of financing of investment activities was also carried out.

Key words: investment activity, investment attractiveness, investment potential, investment resources, investment environment, investment processes, investment projects.

Мухитдинова Камола Алишеровна,
Базовый докторант Ташкентского
государственного технического
университета имени Ислама Каримова

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ЭКОНОМИКЕ И ЕЕ ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ФАКТОРЫ

Аннотация. В статье проявлено влияние инвестиционной активности на инвестиционную деятельность через объективные и субъективные данные и подробно проанализированы уровни инвестиционной деятельности и определяющие ее факторы. Также проведен анализ источников финансирования инвестиционной деятельности.

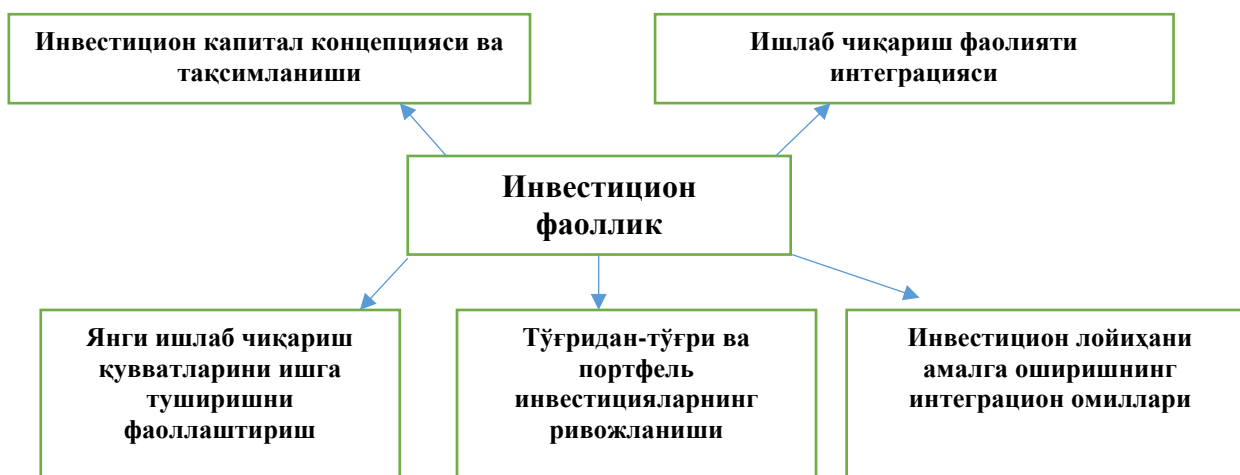
Ключевые слова: инвестиционная активность, инвестиционная привлекательность, инвестиционный потенциал, инвестиционные ресурсы, инвестиционная среда, инвестиционные процессы, инвестиционные проекты.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI9Y2023N17>

Кириш. Бугунги кунда олиб борилаётган иқтисодий тадқиқотларда “инвестициялар”, “инвестицион фаоллик”, “инвестицион механизм”, “инвестицион фаолият” ва шу каби иқтисодий тушунчаларга ягона бир таъриф келтирилмаган. Кўпгина илмий адабиётларда “инвестицион фаоллик”ка яқин бўлган тушунчалар: “инвестицион

жозибаторлик”, “инвестицион муҳит” “инвестицион имиж” синоним сифатида қўлланиб келинмоқда. Бизнинг фикримизча, “инвестицион фаоллик” мустақил категория бўлиб, хўжалик субъектларининг барқарор молиявий ҳолатини тавсифлайди ва аниқ давр учун реал ресурсларининг сафарбар этилишини англатади. Буни инвестицион талабни қондирадиган жараён сифатида ҳам талқин этиш мумкин.

Адабиётлар таҳлили ва методологияси. Юқорида зикр этилган турли хил омилларнинг ижобий тарздаги амалга оширилиши хорижий инвестицияларнинг фаол кириб келишига имкон беради. Бу эса табиийки, қўшимча иш жойлари, қўшимча

даромад, иқтисодиётнинг ўсишига қўшимча имкониятдир. Яна, энг муҳими, хорижий инвесторлар ўзлари билан нафақат капитал олиб кирадилар, балки ўз мамлакатларида бўлган илғор билим ва тажрибани ҳам олиб келадилар. Бу ҳам мамлакатнинг келгуси иқтисодий ўсишига имкон туғдиради.

2-расм. Инвестицион фаоллик омиллари¹

Инвестициялар инвесторлар томонидан ўз мақсадларига эришиш учун тегишли фаолият турига киритиладиган ва пулда ифодаланган ҳар қандай фуқаролик ҳуқуқлари объектидир.

Инвестицион иқлим ички ва ташқи инвестицияларнинг кириб келишига таъсир кўрсатадиган ялпи иқтисодий, сиёсий ва молиявий шароитдир.

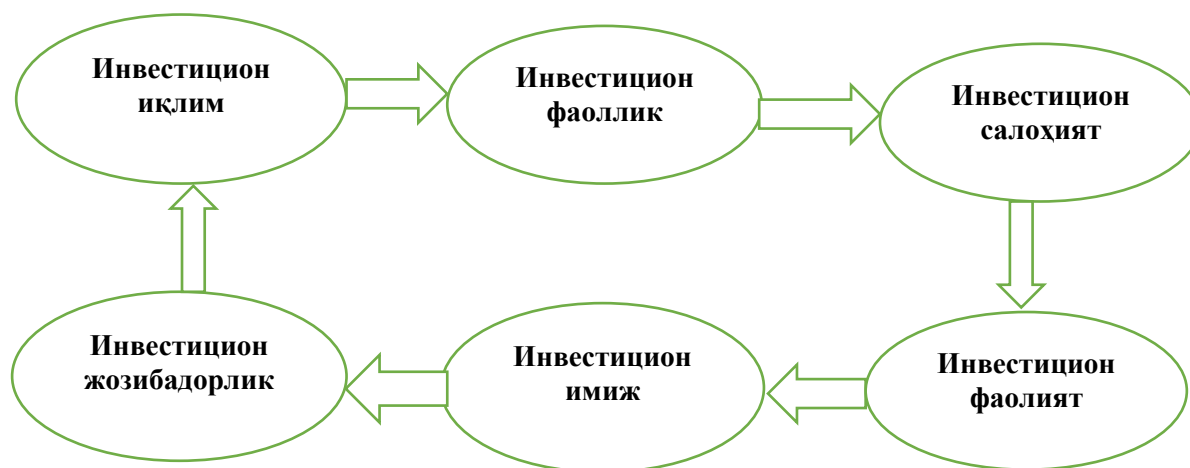
Инвестицион жозибаторликни баҳолаш тарихига назар ташлайдиган бўлсак, бундай тадқиқотлар 1970 йиллардан бошланганлигини кўришимиз мумкин. Гарвард бизнес мактабида дунё мамлакатларининг инвестицион жозибаторлиги бўйича ўтказилган тадқиқотлар ушбу соҳада амалга оширилган дастлабки изланишлардан бири ҳисобланади. Шунингдек, бугунги кунда “Euromoney”, “Fortune”, “The Economist” каби халқаро иқтисодий журналларда ҳам доимий равишда инвестицион муҳит бўйича рейтинг баҳолари эълон қилиб борилмоқда. Ушбу айтиб ўтилган рейтинглар, асосан, мамлакатларнинг инвестицион жозибаторлигини баҳолашга қаратилган, яъни макроиқтисодий даражадаги таҳлиллардир. Ваҳоланки, инвесторлар аниқ бир инвестицион лойиҳа бўйича инвестиция қарорларини қабул қилишлари учун инвестицион жозибаторликнинг макроиқтисодий даражалари каби микроиқтисодий – тармоқлар, минтақалар, ташкилотлар даражаларини ҳам ҳисобга олишлари керак.

¹ Тадқиқот натижаларига кўра муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Инвестицион жозибадорликни баҳолаш учун иккита муҳим жиҳатга эътибор қаратиш лозим бўлади. Биринчиси - маълум бир объектни инвестициялашнинг инвестицион жозибадорлиги. Бунда аниқ бир ҳудудий тизимда мавжуд бўлган тармоқлар, соҳалар иқтисодий ҳолати таҳлил этилади. Иқтисодий таҳлилни амалга оширишда инвестицион лойиҳа ва дастурлар самарадорлигини аниқлашнинг таянч кўрсаткичлари баҳоланади.

Иккинчиси - ҳудудий хўжалик тизимининг инвестицион жозибадорлиги. Бунда қуйидаги ҳолатлар таҳлил этилиши назарда тутилади:

2-расм. Инвестицион фаолиятга оид тушунчаларнинг ўзаро боғлиқлик механизми¹

- мавжуд ҳуқуқий-норматив база;
- сиёсий вазият;
- инвестицион инфратузилма;
- ижтимоий-иқтисодий шароитлар;
- инвесторлар манфаатини ҳимоя қилиш даражаси;
- солиққа тортиш даражаси;
- стратегик ва маъмурий ресурслар.

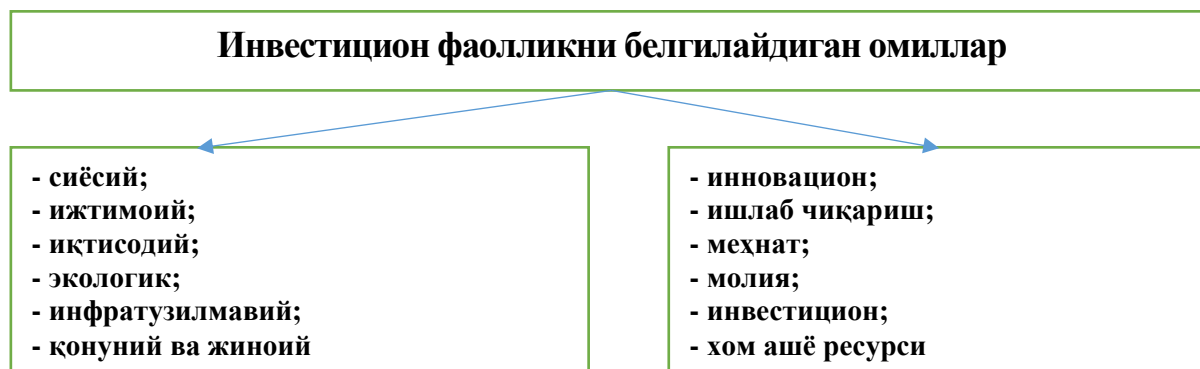
Юқорида қайд этганимиздек, инвестицион фаоллик иқтисодий категория бўлиб, инвестицион фаолиятга объектив ва субъектив маълумотлар орқали таъсир кўрсатиши билан намоён бўлади.

Иқтисодчи олима Т.М. Смаглюкова инвестицион фаолликни белгиловчи барча кўрсаткичлардан комплекс баҳолаш талабларига кўпроқ мувофиқ келадиган кўрсаткичларни ажратиб олади. Унинг фикрича, мазкур кўрсаткичлар инвестицион жараённинг барча томонларини акс эттирувчи инвестицион фаоллик омиллари таркибига киритилади. [6]

¹ Муаллиф ишланмаси.

Шакланган кўрсаткичларнинг йиғиндиси иқтисодий тизим ва инвестициялаш объектлари сифатида ҳудудлар фаолиятининг ташқи ва ички омилларини қамраб олади (3-расм).

3-расм. Ҳудудларнинг инвестицион фаоллигини белгилайдиган омиллар [6]

Олиманинг фикрича, барча келтирилган омиллар ёрдамида қўйилмаларнинг хатарликка тортилган даражаси таҳлил қилиниши мумкин. Тармоқлар даражасида қўйилмаларнинг хатарлик даражасини баҳолаш учун ушбу рўйхатдан сиёсий, ижтимоий, инфратузилма, қонуний ва жиноий, инновацион ва ресурс-хом ашё омиллари чиқариб ташланган. Бу уларнинг таҳлил қилинаётган кўрсаткичларни шакллантиришга етарли даражада таъсир кўрсатмаётгани билан изоҳланади.

Инвестицион салоҳият категорияси узоқ вақт давомида фойдаланиладиган активларга, шу жумладан, даромад ёки бошқа иқтисодий натижаларни кўпайтириш мақсадида қимматли қоғозларга маблағларни йўналтириш имконияти сифатида талқин этиб келинган.

Мамлакатнинг инвестицион салоҳиятини шакллантириш ва амалга ошириш таҳлилига бағишланган, Ф.С.Тумусов томонидан таклиф этилган ёндашув ҳам диққатга сазовор. У “инвестицион салоҳият”ни сармояни такрор ишлаб чиқаришнинг моддий, молиявий ва интеллектуал эҳтиёжларини қондиришни таъминловчи реал инвестицион талабга айланиш имконига эга бўлган инвестициялар бозорида инвестицион талаб шаклида намоён бўладиган, тўпланган сармоянинг бир қисмидан иборат инвестицион ресурсларнинг жамланмаси сифатида талқин қилинади. [1]

Бизнинг фикримизча, инвестицион салоҳият мамлакатнинг инвестицияларнинг кириб келиши учун очиклиги ва иқтисодий ресурслар захираларининг мавжудлиги, уларнинг ҳажми билан белгиланади.

Инвестицион салоҳият жорий ва келгусидаги инвестицион ресурслар, улардан муайян бир инвестицион майдон сатҳида фойдаланишнинг реал ва эҳтимолий натижалари орасидаги ўзаро муносабатларнинг йиғиндисидир. Инвестицион салоҳиятга берилган бу таъриф мазкур тушунчанинг асл моҳияти, ўзагига кўра, фақатгина ресурс базаси ва унинг таркибий қисмларинигина тан оладиган бошқа ёндашувлардан тубдан фарқ қилади. Инвестицион салоҳиятнинг ресурслар ва улардан фойдаланиш натижалари йиғиндисини ифодаловчи икки хил тавсифи шуни ифодалайдики, инвестицион ресурслар жалб этилмайди, балки улардан фойдаланиш жараёни натижасида яратилади.

Маҳаллий иқтисодчи олимларимиздан бири Ш.И.Мустафақулов инвестицион муҳит ва унинг шаклланиши хусусида тўхталиб: “Инвестицион муҳит инвестицион жараёнлар амалга ошадиган шароит бўлиб, у ҳудуднинг инвестицион фаолияти ҳамда

инвестицияларнинг риск даражасини аниқлайдиган сиёсий, иқтисодий ҳуқуқий, ижтимоий ва бошқа омиллар таъсирида шаклланади” [2], - дея фикр билдирган.

Инвестицион муҳитни яхшилашга қаратилган давлат сиёсатининг асосий йўналишлари сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин:

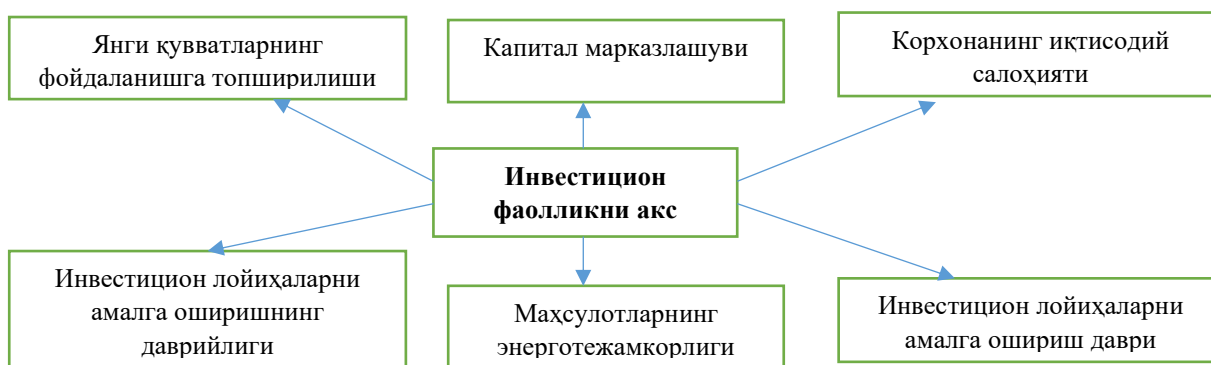
- инновацион ва тадқиқот фаоллиги, ахборот технологиялари соҳасида биринчи тоифадаги тадқиқот марказларини қўллаб-қувватлаш;
- технопарк ва инновацион кластерни ташкил этиш;
- хорижий инвесторлар учун қулай бўлган инфратузилма ва молиявий шароитларни шакллантириш. Улар қаторига: саноат корхоналарини қуриш учун ер участкалари, илмий тадқиқот, тажриба-конструкторлик ишлари ва касбий тайёрлаш соҳасида лойиҳаларни амалга ошириш учун грантларни, ер участкалари, бино ва технологик ускуналарни харид қилишга кетган харажатларни қоплаш учун капитал субсидияларини, солиқ имтиёзларини бериш;
- инвестицион жараёнлар инфратузилмаларини ривожлантириш учун давлат-хусусий шерикчилик институтини шакллантириш.

Ўзбекистон ҳудудлари ўзига хос хусусиятларига кўра ажралиб туради. Шу боис салоҳиятли инвесторга инвестициялаш тўғрисидаги қарорни қабул қилиш учун ҳар бир ҳудуднинг инвестицион салоҳияти тўғрисидаги объектив ахборот мавжуд бўлиши лозим. Ҳудудларнинг инвестицион жозибadorлигини баҳолаш тизимини яратиш эса давлат ва ҳудудларнинг ривожланиши учун зарур шарт ҳисобланади.

Бугунги кунда мамлакат инвестицион фаолиятининг қуйидаги даражаларини фарқлаш мумкин: мамлакат, минтақа, тармоқ, корхона. (4-расм)

Мамлакат инвестицион фаоллигини акс эттирувчи омилларни 5-расм маълумотлари орқали кўришимиз мумкин:

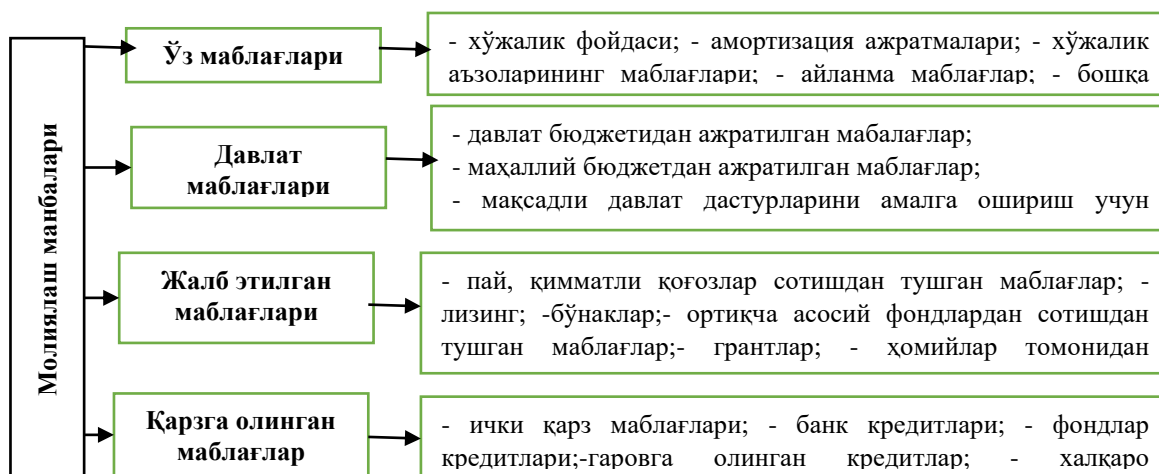
5-расм. Инвестицион фаолликни акс эттирувчи омиллар¹

Мамлакатимизга инвестицияларни жалб этишда макроиқтисодий сиёсат ҳолати, амалга ошириладиган чора-тадбирлар ва ҳуқуқий-ташкилий-иқтисодий механизмлар қанчалик такомиллашган бўлмасин, ҳудудлар даражасида ишлаб чиқаришнинг ихтисослашув даражаси, ҳолати тўлиқ инobatга олинмаса, микродаражада бевосита хўжаликларнинг инвестиция фаоллигида самарадорликка эришиш имконияти бўлмайди. Шунинг учун ҳам ҳудудларнинг ўзига хос, табиий-иқтисодий, жойлашув, ихтисослашув ва ижтимоий шарт-шароитлари турлича бўлганлиги учун ҳам уларнинг инвестиция маблағлари билан молиялаш манбаларини таҳлил этиш зарурдир (6-расм).

¹ Тадқиқот натижаларига кўра муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

6-расм Инвестицион фаолиятни молиялаштириш манбалари.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудларида молиялаштириш манбалари бўйича асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажмини таҳлилини 1-жадвал маълумотлари орқали кўришимиз мумкин.

Келтирилган маълумотларни таҳлил қилиш натижаларига кўра, молиялаштириш манбалари бўйича асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажми 2018 йилда 42 фоизи корхоналар ва аҳолининг ўз воситаларига ва 58 фоизи қабул қилинган маблағларга тўғри келган. Қабул қилинган маблағлар таркибида 4,5 фоизи давлат бюджетига, 17,8 фоизи банк кредитлари ва бошқа қарз маблағларига ва 24,3 фоизи чет эл инвестициялари ва кредитларига тўғри келган.

2020 йилда молиялаштириш манбалари бўйича асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажмининг 40,8 фоизи корхоналар ва аҳолининг ўз воситаларига ва 59,2 фоизи қабул қилинган маблағларга тўғри келмоқда. Қабул қилинган маблағлар таркибида 6,8 фоизи давлат бюджетига, 7,6 фоизи банк кредитлари ва бошқа қарз маблағларига ва 38,9 фоизи чет эл инвестициялари ва кредитларига тўғри келган.

Улар фаолиятининг асоси ҳисобланган асосий ишлаб чиқариш фондларнинг сифат ва миқдор жиҳатдан юқори даражада кўпайишига олиб келади.

Мамлакатнинг инвестиция фаоллигини оширишда асосий фондларни такрор ишлаб чиқариш, инвестиция механизмнинг тўлиқ шаклланмаганлиги ва ривожланмаганлиги, товар-моддий маблағларни, инвесторларнинг товар ва пул маблағларини, инвесторлар – иқтисодиёт субъектлари учун моддий-техника, ускуналар билан таъминловчилар, ишлаб чиқарувчилар ва уларнинг маҳсулотлари истеъмолчилари, охириги ишлаб чиқариш, сотиш натижалари ҳаракатини тўлиқ назорат қилиш имконини берувчи комплекс инвестициялашнинг мажмуавий механизми тақозо этилади.

Муҳокама ва натижалар. Бундай ёндашувлар барча иштирокчиларнинг молиявий хатарларини пасайтириб, кундалик фаолиятидаги харажатларини қисқартиради, такрор ишлаб чиқаришнинг узлуксизлиги ва барқарорлигини таъминлашда бевосита инвестор ва инвестициялардан фойдаланувчи ўртасида ўзаро муносабатларни амалда мустаҳкамлайди.

Бугунги кунда ҳудудий иқтисодиётни ривожлантириш стратегиясини таъминлаш тизимининг асосий бўғини инвестицияларни жалб этиш ҳисобланади. Хориж тажрибаси кўрсатишича, ҳудудий иқтисодиётни барқарор ривожлантиришнинг асосини инвестицион жараёнларни такомиллаштириш ва жозибадорлигини ошириш ташкил этади. Республикамизда ҳудудий иқтисодиётнинг ўзига хос хусусиятлари, тутган ўрни ва мавжуд табиий-ташкилий-иқтисодий ҳолатидан келиб чиққан ҳолда, иқтисодиёт тармоқларига инвестицияларни кенг жалб этиш амалга ошириладиган иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш босқичида муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Ҳудудий иқтисодиётнинг дастлабки босқичларида кам даромадлилиги, ишлаб чиқариш жараёнига боғлиқ бўлган хатарларининг юқорилиги, инвестицияларни жалб этишнинг бозор тамойилларига мос механизмларининг мукамал шаклланмаганлиги сабабли иқтисодиёт тармоқларининг инвестицион жозибадорлиги пастлигича қолмоқда.

Инвестицияларни жалб этиш жараёнларини ижобий ҳал этишда, авваламбор, тармоқлараро инвестициялаш таркибини такомиллаштириш, ҳудудий иқтисодиётга ажратиладиган инвестициялар миқдорини ошириш талаб этилади. Бу эса молиявий, кредит, товар ва лизинг инвестицияларини тармоқнинг етакчи ва асосий бўғинлари ҳисобланган корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқаришда технологик жараёнларини такомиллаштириш моддий-техника ресурслари таъминотини мустаҳкамлаш ва инвестицион ишлаб чиқаришда йўналтиришни талаб этади. Шунингдек, мамлакатда ишлаб чиқаришнинг механизация даражаси пасайиб кетаётганлиги сабабли иқтисодиёт тармоқларида амалга ошириладиган инвестиция сиёсати қўл меҳнати улушини қисқартиришига қаратилмоғи лозим. Шунинг учун ҳам инвестицияларни жалб этишдаги устуворлик тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш, ташиш, уларни дастлабки қайта ишлаш, сақлаш ва реализация қилиш жараёнларини комплекс механизациялашда замонавий, юқори унумли машина ва механизмларни қўллашга қаратилиши мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Тадқиқот натижасида олинган маълумотлар таҳлили шуни кўрсатдики, Республикамизда инвестицион жараёнлардаги мавжуд камчиликлар ва муаммоларни ҳал этиш учун кенг қамровли чора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилмоғи лозим. Мамлакатимизнинг инвестицион фаоллиги ва жозибадорлигини оширишда қуйидаги йўналишларда чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз:

- иқтисодиёт тармоқларига инвестицияларни жалб этишнинг устувор йўналишларини реал шарт-шароитларидан келиб чиққан ҳолда аниқлаш;
- инвестицион жараённи илмий ва амалий асосланган баҳолар тизими билан таъминлаш;
- имтиёзли кредит, солиқ ва амортизация сиёсатини амалга ошириш;
- ҳудудлар даражасида иқтисодиётнинг ўзига хос реал хусусиятларини тўлиқ инобатга олган ҳолда, инвестицион лойиҳалар ишлаб чиқишни амалга ошириш;
- тадбиркорликни ташкил этишда бизнес-режалар ишлаб чиқишни такомиллаштириш ва унда инвестиция фаолиятини асослаш ҳамда молиялаштириш манбаларини аниқлаш кабилар.

Инвестиция фаоллиги ва унинг самарадорлигини ошириш учун юқорида таъкидлаб ўтилган чора-тадбирлар, авваламбор, иқтисодий, ижтимоий ва экологик башоратларга асоланмоғи лозим, чунки иқтисодиётга инвестицияларни жалб этишда юқори самарага эришишда нафақат иқтисодий, балки ижтимоий ва экологик жиҳатлари ҳам муҳим роль ўйнайди. Шунинг учун ҳам мамлакат доирасида ишлаб чиқиладиган инвестиция дастурлари ва лойиҳалари иқтисодий-ижтимоий ва экологик мақсадларга йўналтирилган бўлмоғи лозим.

Пировардида, мамлакатимизга жалб этилган инвестициялар нафақат тармоқда ишлаб чиқариш самардорлигини ошириш, барқарор ривожланишга эришиш, балки экологик жиҳатдан тоза ва сифатли маҳсулот ишлаб чиқариб, экспорт салоҳиятини ошириш, ички ва ташқи бозорни сифатли ва рақобатбардош маҳсулотлар билан тўлдириш ҳамда атроф-муҳитни яхшилашга олиб келади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Тумусов Ф.С. Инвестиционный потенциал региона: теория, проблемы, практика.- М., Экономика, 1999. С. 272.
2. Мустафақулов Ш.И. Инвестицион муҳит жозибадорлиги. – Т.: BAKTRIA PRESS, 2017 й., Б.39.
3. Хусанов Д.Н. Аграр соҳада инвестицион фаоллик. // “Agroiqtisodiyot” илмий-амалий агроиқтисодий журнал. 3-сон, 2018 йил. www.stat.uz –
4. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси веб-сайти
5. Хусанов Д.Н. Қишлоқ хўжалигида инвестицион фаолликни таъминлашнинг назарий асослари.// Иқтисодиёт ва таълим журнали, 2016 йил, 5-сон.
6. Смаглюкова Т.М. Методика комплексной оценки инвестиционной привлекательности регионов с учетом их отраслевой специализации. // Проблемы современной экономики. 2007. – № 3(23).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).